292192 ـ قضای رمضان را بدون آن‌که از شب نیت داشته باشد انجام می‌داد، به این شکل که صبح‌ها آن را نیت می‌کرد؛ اکنون باید چکار کند؟

سوال

دوست من هر سال روزهایی را که در رمضان روزه نشده بود قضا می‌کرد اما از شب نیت روزه نمی‌کرد بلکه هنگام صبح نیت می‌کرد و نمی‌دانست که برای روزۀ قضا باید از شب نیت داشته باشد. حکم این روزه چیست؟ و آیا باید همراه با تکرارش کفاره هم بدهد یا نه؟

خلاصه‌ی پاسخ

روزۀ دوست شما به عنوان قضای رمضان با نیت در هنگام روز نزد عموم ائمه درست نیست. بنابراین ایشان باید روزۀ آن روزها را تکرار کند و کفاره‌ای بر عهده‌اش نیست و این حکم تکرار روزه‌ها مربوط به قضای سال اخیر است که هنوز وقت برای قضایش باقی است. اما دربارۀ سال‌های گذشته، برخی از علما مانند شیخ الاسلام ابن تیمیه ـ رحمه الله ـ این قول را برگزیده‌اند که هرکس عبادتی را از روی جهل به شکل خطا انجام دهد و وقتش خارج شود، لازم نیست که آن را اعاده کند، بنابراین اگر دوست شما این قول را انتخاب کند امیدوارم اشکالی نداشته باشد.

پاسخ مفصل

الحمدلله.

واجب آن است که برای هر روزۀ واجبی، از شب نیت آن را داشت و این قول جمهور علماست زیرا پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ می‌فرماید: «کسی که پیش از فجر نیت روزه نکند روزه ندارد» به روایت ابوداوود (۲۴۵۴) و ترمذی (۷۳۰) و نسائی (۲۳۳۱) و در لفظ نسائی آمده است: «کسی که پیش از فجر ـ از شب ـ قصد روزه نکند روزه ندارد». این حدیث را آلبانی در «صحیح ابوداوود» صحیح دانسته است.

ترمذی ـ رحمه الله ـ در پی این روایت می‌گوید: «معنای آن نزد اهل علم این است که هر کس پیش از طلوع فجر در رمضان ـ یا برای قضای رمضان یا روزۀ نذر ـ نیت روزه نکند، روزه ندارد. یعنی اگر در شب نیتش نکند [به عنوان روزۀ رمضان یا قضا یا نذر] برایش درست نخواهد بود.

اما روزۀ تطوع (مستحب) را مباح است که بعد از صبح نیت کند و این قول شافعی و احمد و اسحاق است».

ابن قدامه ـ رحمه الله ـ می‌گوید: «اگر فرض باشد مانند روزه رمضان ـ در ادا و قضایش ـ و نذر و کفاره؛ نزد امام ما [امام احمد] و مالک و شافعی شرط است که از شب نیت کند...» سپس به حدیث پیشین استناد می‌کند. (المغنی: ۳/ ۱۰۹).

امام ابوحنیفه ـ رحمه الله ـ در این باره با جمهور علما مخالفت کرده و برخی از انواع روزه را با نیت به هنگام روز جایز دانسته است، اما با این حال دربارۀ این‌که قضای رمضان بدون داشتن نیت از شب درست نیست با آنان موافق است، بلکه برخی از علمای مذهب حنفی اجماع را بر این مسئله ذکر کرده‌اند.

کاسانی حنفی ـ رحمه الله ـ در «بدائع الصنائع» (۲/ ۵۸۵) می‌گوید:

بهتر در همۀ روزه‌ها این است که در صورت توان از وقت طلوع فجر نیت کند...

و اگر پس از طلوع فجر نیت کرد و آن روزه قرض (قضا) بود، به اجماع جایز نیست».

وی منظور از روزۀ دَین (قرض) را بیان کرده (۲/ ۵۸۴) می‌گوید: «منظور روزۀ قضا و کفاره و نذر مطلق است».

همچنین «رد المحتار» ابن عابدین (۲/ ۳۸۰) را ببینید.

برای مطالعۀ بیشتر، پاسخ شمارۀ (192428) را مطالعه کنید.

بر این اساس، روزۀ دوست شما به عنوان قضای رمضان با نیت در هنگام روز نزد عموم ائمه درست نیست.

بنابراین ایشان باید روزۀ آن روزها را تکرار کند و کفاره‌ای بر عهده‌اش نیست، چنان‌که در پاسخ به پرسش شمارۀ (26865) گذشت.

و این حکم تکرار روزه‌ها مربوط به قضای سال اخیر است که هنوز وقت برای قضایش باقی است.

اما دربارۀ سال‌های گذشته، برخی از علما مانند شیخ الاسلام ابن تیمیه ـ رحمه الله ـ این قول را برگزیده‌اند که هرکس عبادتی را از روی جهل به شکل خطا انجام دهد و وقتش خارج شود، لازم نیست که آن را اعاده کند، و ما سخن ایشان را در پاسخ به پرسش شمارۀ (150069) نقل کرده‌ایم.

بنابراین اگر دوست شما این قول را انتخاب کند امیدوارم اشکالی نداشته باشد.

والله اعلم